

8 клас

Тема уроку:ЗАГАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ РЕЛЬЄФУ УКРАЇНИ

Мета уроку:

- поглибити та систематизувати одержані з попередніх курсів знання учнів про рельєф, сформулювати уявлення про загальні риси рельєфу на території України та розташування в її межах великих форм рельєфу, навчити учнів складати стислої характеристики певних форм рельєфу;
- розвивати вміння та навички учнів працювати з фізичною та контурною картою України, сприяти розвитку вміння зіставляти, аналізувати, описувати;
- виховувати інтерес до географії.

Тип уроку: урок вивчення нового матеріалу.

Обладнання: фізична карта України, контурні карти, атласи, підручники, презентація.

ХІД УРОКУ:

I. Організаційний момент

II. Актуалізація опорних знань і вмінь учнів

Вставте пропущені словосполучення.

Отже, більша частина території України знаходиться в межах ... (тип структур) структур: це ... платформа, на заході ... платформа і на півдні ... платформа (плита). На заході знаходиться Карпатська ..., а на півдні складчаста система... В межах України є ... (скільки?) западин і ... щитів.

III. Мотивація навчальної і пізнавальної діяльності

Розгляньте фізичну карту України. Ви бачите, що рельєф території України досить різноманітний. Є низовини, височини і гори. Кожна з форм рельєфу має свої характерні особливості, тому що формувались вони протягом багатьох геологічних епох під впливом внутрішніх і зовнішніх сил Землі, що взаємодіяли між собою.

Знання рельєфу будь-якої місцевості має велике практичне значення, тому що рельєф обумовлює розміщення сільськогосподарських угідь, застосування техніки, прокладання шляхів сполучення, розташування міст тощо. Отже сьогодні ми з вами познайомимося з рельєфом України. Тема нашого уроку: «ЗАГАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ РЕЛЬЄФУ УКРАЇНИ».

IV. Вивчення нового матеріалу

Розповідь учителя

Рельєф – це важливий чинник можливостей господарського розвитку території. Рівнинна поверхня та пологі схили височин сприяють сільськогосподарському освоєнню земель, будівництву шляхів тощо.

Рельєф – це сукупність нерівностей земної поверхні. Рельєф земної поверхні вивчає географічна наука, що називається геоморфологією (у перекладі з грецької гео – земля, морфе – форма). Складовою частиною геоморфології є орографія (у перекладі з грецької орос – гора, графо – пишу). Вона вивчає рельєф за зовнішніми ознаками: взаємним розташуванням хребтів, височин, улоговин та інших форм рельєфу, їх розміри, висоту і напрями. Саме наука орографія допомагає складати карти з фізичної географії. *(Пригадайте, що таке горизонталі.)*

Загальний план будови поверхні України, простягання основних форм рельєфу, їх абсолютні висоти відображено на фізичній карті.

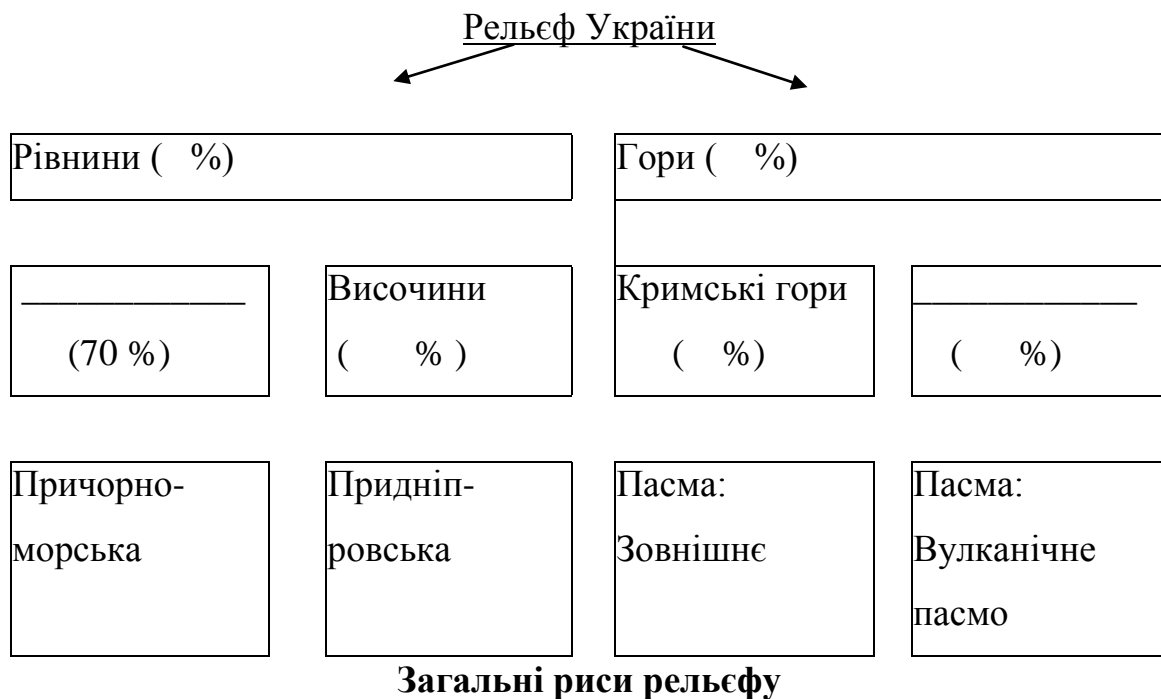
Для України характерні переважно рівнинні території з невеликими висотами, які перевищують рівень моря в середньому на 180 м.

Рівнинна частина країни має загальний похил з півночі на південь та із заходу і сходу до Дніпра. Про це свідчить напрямок течій найбільших річок та їх приток. Абсолютні висоти території коливаються від - 5 м (рівень води в Куяльницькому лимані) до 2061 м (г. Говерла). На Азово-Чорноморському узбережжі абсолютні висоти коливаються в межах 10-15 м, на височинах – 300-400 м, гірські хребти досягають 1 700-2 000 м. Такий рельєф зумовлений тривалою історією геологічного розвитку території, дією внутрішніх і зовнішніх сил Землі. Найбільші (Східноєвропейська рівнина, Українські Карпати, Кримські гори) і великі (окремі низовини, височини, гірські хребти і масиви) форми рельєфу утворилися головним чином внаслідок внутрішніх процесів, тому мають зв'язок з основними тектонічними структурами.

Низовини, височини і гори України приурочені до різних тектонічних структур, що впливали на розвиток сучасного рельєфу, поверхню окремих частин території.

Географічний практикум

1. Знайдіть відповідність тектонічних структур і форм рельєфу використовуючи карти атласу.
2. Заповнити пропуски у схемі «Рельєф України».

Рельєф – це сукупність нерівностей земної поверхні. Більшу частину площі України займають рівнини: 70 % припадає на низовини, а 25 % на височини. Площа гірських масивів у рельєфі України складає лише 5%.

Закономірності поширення рельєфу

Поверхня території України формувалася протягом багатьох геологічних епох у процесі взаємодії могутніх внутрішніх і зовнішніх сил Землі. На її розвиток вплинули давні зледеніння, новітні тектонічні рухи, руйнівна дія негатовних річок і вітру, а також господарська діяльність людини. Розташування в Україні рівнин, височин, гір та їх висоти пов'язані з тектонічними структурами. Подільська, Придніпровська і Донецька височини, Придніпровська низовина, гірські пасма Українських Карпат простягаються з північного заходу на південний схід, як і тектонічні структури, до яких вони приурочені. Ця сама закономірність виявляється і в будові та напрямку річкових долин Дніпра, Дністра, Південного Бугу та Сіверського Дінця. Підвищенням фундаменту докембрійської платформи в сучасному рельєфі відповідають височини. Так, до Українського щита приурочені височини, а до тектонічних западин – низовини. Отже, форми і висоти сучасних рівнин залежать від будови докембрійської платформи. Українські Карпати і Кримські гори приурочені до складчастих альпійських структур.

Загальна характеристика форм рельєфу

1. Прийом «Творча лабораторія»

Запрошуємо до слова вчених-геоморфологів, які з'ясували характерні риси основних форм рельєфу України.

2. Прийом «Шпаргалка»

За допомогою фізичної карти шкільного атласу та відповідного тексту підручника, зробіть «шпаргалку» (лист опорних сигналів), що характеризує форми рельєфу України, їх розміщення на карті. Заповніть таблицю:

Назва форми рельєфу	Географічне положення	Середні висоти	Максимальна висота	Форми поверхні
Зразок: Придніпровська низовина	Північна та центральна частини Лівобережжя	50 - 170 м	236 м	Хвилястий характер рельєфу, яружно-балкова система, льодовикові та водно льодовикові форми рельєфу.

Низовини. Поліська низовина

Рівнинна частина території України підвищена над рівнем моря у середньому на 175 м, височини підняття на 300-400 м, а максимальна відмітка перевищує 500 м на Хотинській височині. Найбільш зниженою частиною є Азово-Чорноморське узбережжя, де абсолютні висоти коливаються в межах 10-15 м. Значні за площею низовинні форми рельєфу поширені на півночі та півдні України, а також уздовж лівого берега Дніпра.

Поліська низовина знаходиться на півночі України. З півдня вона обмежена височинами, з яких стікає значна кількість приток річки Прип'ять. Густа річкова мережа формує плоско хвилясту поверхню, яка має загальний похил до приток Прип'яті та Дніпра.

Підвищення Поліської низовини становлять не більше ніж 200 м, лише Словечансько-Овруцький кряж здіймається до 315 м. Такий характер рельєфу в поєднанні з кліматичними умовами спричиняє значне заболочення.

Придніпровська, Причорноморська та Закарпатська низовини

Придніпровська низовина розкинулася на південь від Поліської низовини вздовж лівого берега Дніпра. Її поверхня має загальний ухил в південно-західному напрямку. Абсолютні висоти тут змінюються від 170 до 90 м. У межах Придніпровської низовини виділяється широка долина річки Дніпра з високим стрімким правим берегом і пологим

лівим. На сході вона поступово переходить у Полтавську рівнину, що має плоску й горбисту поверхню з долинами та балками.

Причорноморська низовина простягається на півдні України. Абсолютні висоти її поверхні становлять 120-150 м. Низовина поступово знижується до Чорного моря. Її складовою є Північнокримська рівнина з висотами до 40 м над рівнем моря, поверхня якої поступово знижується до затоки Сиваш. Загальна рівнинність переривається долинами річок, балками та ярами.

Закарпатська низовина, що прилягає з південного заходу до Українських Карпат, є частиною Середньодунайської низовини. Вона має незначний похил на південний захід, її абсолютні висоти – 105-120 м. Поверхнею Закарпатської низовини є плоска долина річки Тиси з притоками.

Височини

Придніпровська височина розташована в центральній частині України. Її абсолютні висоти становлять 320 м на півночі та 150 м – на півдні. У східній частині височини здіймаються Канівські гори.

Подільська височина простягається на правобережжі з північного заходу на південний схід. Її поверхня дуже розчленована. Абсолютні висоти становлять 320-

350 м. Деякі підвищені масиви височини називають горами: Кременецькі, Гологори, Розточчя, Опілля, Товтри.

Волинська височина розташована в західній частині України. На ній височить Мізоцький кряж із висотою 342 м.

Передкарпатська височина, яка має висоти 650-800 м і густу мережу річкових долин, прилягає з північного сходу до Українських Карпат.

Хотинська височина – це хвилясте горбисте пасмо, що розкинулося на 50 км між річками Дністра і Пруту. Її середня висота – 400 м. Найвища точка височини – гора Берда, що здіймається на 515 м. Це максимальна висота рівнинної частини України. Поверхня височини розчленована річками, які мають глибокі долини зі стрімкими берегами.

Середньоруська височина заходить на територію України південно-західними відрогами.

Висота її в межах нашої країни не перевищує 236 м. Тут дуже багато ярів та балок. Донецька височина із середніми висотами 175-300 м розкинулася на сході

України. Її осьову частину називають Донецьким кряжем. Найвища точка – Могила-Мечетна. Її висота – 367 м.

Приазовська височина з висотами 150-300 м простягається на південному сході країни. Тут на поверхню виходять кристалічні породи, утворюючи підвищення, які в народі називають «могилами». Так, найвища точка височини – Бельмак-Могила. Її висота – 324 м.

Карпати

Українські Карпати ще називають Лісистими або Східними, оскільки вони є частиною великої Карпатської системи, яка простяглася за межі України в Словаччину та Румунію. Це молоді середньовисотні гори, що утворилися у результаті альпійської складчастості. Їх середні висоти становлять 1200-1600 м.

Гори утворені кількома паралельними пасмами, що простягаються з північного заходу на південний схід. Гірські пасма Бескиди, Горгани та Покутсько-Буковинські, що здіймаються на сході, дістали назву Зовнішніх Карпат. Центральну частину гір становлять Вододільно-Верховинські Карпати, Полонинсько-Чорногорський хребет, Рахівські та Чивчинські гори .

Найвищою частиною Українських Карпат є масив Чорногора з горами: Говерла, Петрос, Ребра, Гутин-Томнатик, Бребенескул, Піп-Іван та ін. Вони здіймаються більше, ніж на 2 000 м, і виділяються на тлі смерекових і букових лісів та мальовничих полонин. Найвищою точкою України є гора Говерла – 2061 м. З неї відкривається чудова панорама – краєвиди навколишніх гірських хребтів: на півночі біліють пасма Горган з кам'яними розсипищами на схилах, на півдні видніються скелясті гребені масиву Мармарош, на сході підносяться масиви Гринявських гір і Свидівця. За гарної сонячної погоди Карпати з Говерли здаються синіми.

Кримські гори

Кримські гори займають крайній південь Кримського півострова. Вони простягаються із заходу на схід на 180 км трьома гірськими пасмами: Головним (з висотами 1200-1500 м), Внутрішнім (400-600 м) і Зовнішнім (250-350 м). Схили пасом асиметричні: південні – стрімкі та урвисті, північні – пологі. Це зумовлено розмиванням м'яких порід мергелю та глини у гірських нашаруваннях різної твердості. Такі асиметричні форми рельєфу називають куестами.

Головне пасмо Кримських гір є найвищим. Це суцільний ланцюг столоподібних плоских безлісих масивів, що називають яйлами. Із заходу на схід простягаються такі масиви-яйли: Байдарська, Ай-Петринська, Ялтинська, Нікітська, Демерджі, Бабуган та Карабі.

На Бабуган-Яйлі, найвищому масиві Кримських гір, що здіймається між Гурзуфом і Алуштою, височить гора Роман-Кош, її висота 1545 м. Це найвища точка Кримських гір. Яйли роз'їдені проваллями. У центрі Бабуган-Яйли у вапнякових породах утворилася карстова шахта Бабуганськ, глибиною 103 м і завдовжки 150 м.

Прибережні схили Головного пасма закінчуються Південним берегом Криму. Через Ангарський перевал Головного пасма пролягає автомобільна траса.

Розчленування поверхні території, наявність гір впливають на її господарське використання, прокладання шляхів, планування і забудову населених пунктів, обробіток земель і вирощування сільськогосподарських культур.

Приєм «Картографічна лабораторія»

Позначте на контурній карті форми рельєфу України та підпишіть їх назви.

V. Закріплення вивченого матеріалу

Приєм «Експрес-тести»

1. Горотворення, під час якого в Україні сформувались гори:

- а) байкальське;
- б) герцинське;
- в) альпійське;
- г) мезозойське.

2. Домінуючий характер рельєфу України:

- а) гірський;
- б) низовинний;
- в) височинний;
- г) рівнинний.

3. Найвища височина України:

- а) Хотинська;
- б) Приазовська;
- в) Донецький кряж;
- г) Словечансько-Овручський кряж.

4. Найнижча низовина в межах України:

- а) Поліська;
- б) Північнокримська;
- в) Придніпровська;
- г) Причорноморська.

5. Найвища точка України:

- а) г. Камула;
- б) г. Берда;
- в) г. Говерла;
- г) г. Роман-Кош.

6. Знайдіть відповідність між найвищими точками і формами рельєфу в межах яких вони знаходяться.

- а) г. Могила-Бельмак;
- б) г. Берда;
- в) г. Камула;
- г) г. Могила-Мечетна

- Подільська височина;
- Приазовська височина;
- Донецька височина;
- Волинська височина;
- Хотинська височина.

Міні-конкурс «Знайди помилку на картосхемі»

Групи або окремі учні отримують картки з картосхемами, на яких правильно і неправильно підписані основні форми рельєфу України. Конкурс виграє група (учень), яка найшвидше та найточніше виправить помилки.

VI. Підсумки уроку

Приєм «Роблю висновок»

Учні разом з учителем роблять висновки:

- Сучасний рельєф України формувався протягом тривалого історичного часу.
- Він зазнав впливу тектонічних рухів, давніх зледенінь, коливання рівнів морів та інших природних чинників.
- Більша частина території України представлена рівнинами, серед них за площею переважають низовини.
- Височини та низовини розчленовані ярами, балками, річковими долинами.
- Сучасний рельєф України зазнає антропогенного впливу.

VII. Домашнє завдання

1. Опрацюйте текст підручника.
2. Підготуйте чотири запитання, що починаються словом «Чому?», «Як?», «Що?», «Де?».